

De eerste, de beste?

Dirk Spierenburg, lid van de Hoge Autoriteit (1952-1962)¹

Jan Willem Brouwer

‘Iedereen begreep dat onze toekomst was gelegen in Europa,’ zei Dick Spierenburg in 1994 in een terugblik op de positie van Nederland in het eerste decennium na de Tweede Wereldoorlog.² Voor velen in die tijd kwam de keuze voor Europa voort uit idealisme, bij Spierenburg vloeide deze voort uit welbegrepen Nederlands eigenbelang. Ten eerste zouden vrede en welvaart alleen door samenwerking mogelijk zijn. Voorts was Nederland met zijn open economie er bij uitstek bij gebaat opgenomen te worden in een groter geheel. Ten derde waren bovennationale instellingen nodig om de noodzakelijke beslissingen te kunnen nemen. Ten slotte zouden de Europese instituties aan kleinere lidstaten bescherming bieden tegen de grotere. Spierenburg was al met al een ‘Europeaan uit verstand, niet zoals bij J[ean] M[onnet] in wezen’, zoals Max Kohnstamm in september 1955 in zijn dagboek noteerde.³ Kohnstamm was een naaste medewerker van Monnet, de eerste president van de Hoge Autoriteit van de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal (EGKS).

Niet bevlogen, wel fel

Topambtenaar en diplomaat Spierenburg was vanaf 1952 ruim tien jaar lid van diezelfde Hoge Autoriteit, maar is vooral bekend geworden als een van de grootste, zo niet de grootste onderhandelaar van Nederland. ‘Het is hetzelfde als dat iemand een groot talent voor pianospelen of voor literatuur heeft, alleen was dit talent helemaal gericht op onderhandelen,’ getuigde Ernst van der Beugel, oud-topambtenaar van Buitenlandse Zaken en behorende tot dezelfde generatie ambtenaren die vanaf 1945-1947 naar voren

Persconferentie van de Hoge Autoriteit, 30 april 1953. V.l.n.r.: Franz Etzel, Ursula Wenmackers (tolk), Albert Coppé, Jean Monnet en Dirk Spierenburg (Foto: Spaarnestad Photo)

trad. Volgens Van der Beugel bloeide Spierenburg op als er iets te onderhandelen viel: ‘Wij hadden [...] altijd het gevoel dat als hij zei: “Mijn auto is kapot”, wij dan dachten: wat zou hij daar nou mee bedoelen? Wat is dat nu weer voor positie van hem? Hij onderhandelde namelijk over alles. Ook in moeilijke situaties, waarvan je zei “nou”. Dan haalde hij er nog iets uit waarvan niemand ook maar een idee had dat het kon.’⁴

Zelf zei Spierenburg dat een goede onderhandelaar vooral moest beschikken over geduld en uithoudingsvermogen. ‘Je hebt alle tijd van de wereld,’ hield hij zijn medewerkers steeds voor, ‘laat je trein vertrekken, laat je vliegtuig vertrekken, laat je vrouw haar kussen in de slaapkamer nat huilen omdat je zo lang wegblijft... je hebt alle tijd. Zijn we er nog niet uit, mensen, we gaan morgen verder of overmorgen of volgende week. Maar haast je niet om een besluit te nemen of een compromis te sluiten dat je eigenlijk niet wilt.’

Mensen die met Spierenburg hebben samengewerkt, beklemtonen twee andere elementen van zijn optreden. Allereerst noemen zij zijn acteertalent. ‘Hij was een geboren toneelspeler. Tijdens lastige onderhandelingen kon hij in grote woede ontsteken. Daarna vroeg hij mij fluisterend en met een glimlach of het wel was overgekomen,’ zegt Ben Bot, in de jaren zestig Spierenburgs assistent op de Permanente Vertegenwoordiging bij de Europese Economische Gemeenschap (EEG). Ten tweede kon Spierenburg op een on-Nederlandse manier hard zijn: hij onderhandelde altijd met het mes op tafel. Hard was Spierenburg ook voor zijn medewerkers: ‘Hij was wellevend, maar hij kon ook uitermate bruusk zijn’, aldus Bot. Wie de dossiers onvoldoende kende, kon rekenen op een forse uitbrander. Norbert Schmelzer, de latere KVP-politicus, werkte in 1950-1952 als ambtenaar onder Spierenburg op het ministerie van Economische Zaken. Hij leerde zijn chef kennen als ‘een typische draufgänger, keihard en door weinigen geliefd’, die het uiterste vergde van zijn medewerkers en berucht was om het moordende tempo waarmee hij hen voortjoeg. Maar ook al was Spierenburg egocentrisch en weinig populair, zijn kwaliteiten waren onmiskenbaar, en hij was voor een generatie jongere ambtenaren een invloedrijke leermeester.⁵

Topambtenaar

Dirk Pieter Spierenburg werd geboren in Rotterdam op 4 februari 1909 als zoon van een assurantiemakelaar. Hij doorliep de hbs, waar hij toneelspeelde en de drijvende kracht was achter de debatingclub. Vervolgens ging hij in

1926 economie studeren aan de Nederlandsche Handels-Hoogeschool in zijn woonplaats. Na zijn kandidaatsexamen hield hij de studie echter voor gezien. In 1930 kreeg hij een baan bij de nv Handelsvereniging 'Amsterdam'.

In 1935 trad de 26-jarige Spierenburg in dienst van het departement van Handel en Nijverheid, waar hij kwam te werken op de afdeling Handelsakkoorden. De jonge ambtenaar maakte snel promotie. Al in 1937 werd hij alleen naar Belgrado gestuurd om te onderhandelen over een nieuwe handelsovereenkomst. Tijdens zijn reizen leerde hij de Joegoslavische Milja Ilić kennen, met wie hij in augustus 1937 trouwde. Uit dit huwelijk zouden drie zoons geboren worden, van wie er twee gehandicapt waren. Dat hij daarover grote zorgen had, liet hij overigens nauwelijks blijken.

Toen de Duitsers in 1940 Nederland bezetten, had Spierenburg op het departement al sinds januari van dat jaar de leiding over het bureau Zuid-oost-Europa. In januari 1941 werd hij directeur van het Rijksbureau voor de Metalenverwerkende Industrie.

In augustus 1945 werd Spierenburg op Handel en Nijverheid – sinds juli 1946 Economische Zaken geheten – bevorderd tot directeur bij het directoraat-generaal voor de Buitenlandse Economische Betrekkingen (BEB). Onder zijn leiding werden de eerste naoorlogse handelsovereenkomsten gesloten. De hopeloze toestand waarin de Nederlandse economie verkeerde, maakte dat Spierenburg in de onderhandelingen vaak niet meer te bieden had dan een handvol Limburgse steenkool. Desondanks wist hij gunstige akkoorden af te sluiten.⁶

Daarnaast was Spierenburg ook actief in multilaterale onderhandelingen. Zo zette hij zich in voor de vorming van de Benelux douane-unie. Die samenwerking van België, Nederland en Luxemburg was volgens hem niet alleen van economisch, maar ook van politiek belang: samen zouden de drie kleine landen sterker staan in internationaal verband. Spoedig verwierf Spierenburg zich een internationale reputatie. Al in november 1945 noemde de Franse ambassadeur in Den Haag hem 'un négociateur dynamique et efficace'.⁷

Vanaf juni 1947 was Spierenburg betrokken bij het internationale overleg in Parijs over het Marshallplan, de hulpverlening door de Verenigde Staten aan de door de Tweede Wereldoorlog ontwrichte West-Europese landen. Hij was tweede man in de Nederlandse delegatie, die onder leiding stond van Hans Max Hirschfeld, regeringscommissaris in algemene dienst. Zoals vermeld, zag hij al snel de noodzaak in van Europese samenwerking. Tot medio 1950 hoopte hij dat die samenwerking zich zou uitstrekken tot alle

landen die deelnamen aan het Marshallplan, in elk geval inclusief het Verenigd Koninkrijk en het verslagen Duitsland.

In Parijs trad Spierenburg steeds meer op de voorgrond. Zo werd hij in de herfst van 1947 voorzitter van een studiegroep voor een Europese douane-unie. In juli 1948 werd hij lid van een groep van vier Europese ‘wijze mannen’ die de – veel te ruime – hulpaanvragen van de deelnemende landen tot aanvaardbare proporties moest terugbrengen. Na de oprichting in april 1948 van de Organisatie voor Europese Economische Samenwerking (OEEB) werd Spierenburg benoemd tot Permanent Vertegenwoordiger bij deze organisatie. Tezelfdertijd volgde, op aanraden van Hirschfeld, zijn benoeming tot plaatsvervangend regeringscommissaris in algemene dienst.

In mei 1949 verliet Spierenburg Parijs na te zijn benoemd tot directeur-generaal voor de BEB. In december 1949 kreeg hij de leiding over het economische en militaire hulpprogramma, zoals de Marshallhulp toen was gaan heten; vanaf 1950 had de Amerikaanse steun namelijk vooral een militair karakter. Dat Spierenburg als ambtenaar inmiddels een centrale positie in Den Haag innam, bleek uit zijn rol bij de opbouw van de Nederlandse defensie in de Koude Oorlog. Begin 1951 was het advies van een commissie onder zijn leiding cruciaal in het besluit van het kabinet-Drees om de defensie-uitgaven te verdubbelen.

Onderhandelen over het Schumanplan

Op 9 mei 1950 lanceerde de Franse minister van Buitenlandse Zaken Robert Schuman een voorstel voor de oprichting van een Europese gemeenschap waarin de productie van kolen en staal onder het gezag zou worden geplaatst van een supranationale Hoge Autoriteit. Dit plan, uitgedacht door Schumans belangrijkste adviseur Monnet, betekende het startsein voor de ‘klein-Europese’ samenwerking – mét de Bondsrepubliek Duitsland, maar zonder het Verenigd Koninkrijk, dat het plan afwees.

In Den Haag bestond verschil van mening over het Franse initiatief. Enkele ministers, onder wie premier Willem Drees, hielden een voorkeur voor intergouvernementele samenwerking in OEEB-kader. Zij voelden weinig voor supranationale ideeën. Samen met minister van Economische Zaken Jan van den Brink pleitte Spierenburg ervoor toch deel te nemen aan de onderhandelingen. Zij kregen hiervoor het groene licht op voorwaarde dat het supranationale karakter een tegenwicht zou krijgen door de instelling

van een intergouvernementele raad van ministers met uitgebreide bevoegdheden. Spierenburg werd aangewezen als onderhandelaar.

Overleg met België en Luxemburg wees al snel uit dat men daar dezelfde opvattingen koesterde als in Nederland. De Franse onderhandelaar Monnet voelde er niets voor 'zijn' Hoge Autoriteit aan banden te laten leggen, maar zag zich geconfronteerd met een krachtige oppositie onder leiding van Spierenburg. Na twee maanden van harde onderhandelingen moest hij toegeven.⁸ Later legde Spierenburg uit dat zijn onderhandelingspositie zo sterk was geweest omdat de Fransen vonden dat de Beneluxlanden moesten meedoen; een kolen- en staalgemeenschap met Duitsland en Italië alleen was voor Parijs onaanvaardbaar: 'Daardoor kon ik tegen Monnet zeggen: "Als je niet akkoord gaat met een ministerraad, ga ik nu weg en kom ik niet meer terug." Niemand heeft me verteld dat ik het zo moest doen. Maar ik wist wat ik deed. Er komt een moment dat je moet zeggen: het is "ja" of "nee". Dan moet je het risico nemen dat het "nee" wordt. Monnet begreep dat het niet anders kon. De Fransen zijn door de pomp gegaan.'⁹

In zijn memoires omschreef Monnet het standvastige optreden van zijn opponent: 'Le bouillant Spierenburg incarnait la ténacité hollandaise et pratiquait le harcèlement dialectique.' Van der Beugel wees er in 1977 terecht op dat deze mededeling geen recht deed aan de rol van Spierenburg, omdat deze er tegelijkertijd mede verantwoordelijk voor was het aarzelende kabinet in Den Haag te hebben overtuigd.¹⁰ Daarnaast was het duidelijk dat hij Monnet van gedachten had doen veranderen. Spierenburg kon in onderhandelingen niet alleen hard, maar ook buitengewoon overtuigend zijn. Bovendien was hij beslist geen tegenstander van supranationaliteit. Integendeel. Zijn ervaringen in de OEEB hadden hem geleerd dat een intergouvernementele organisatie, waar unanimiteit vereist is en niet bij meerderheid wordt besloten, moeilijk stappen kon nemen die ingingen tegen de nationale belangen. Als lid van de Hoge Autoriteit zou hij later vaak beklemtonen dat de OEEB, in tegenstelling tot de EGKS, bijvoorbeeld nooit de noodzakelijke saneringsmaatregelen had kunnen treffen voor de Belgische mijnbouw.¹¹ Een EGKS met alleen een oppermachtige Hoge Autoriteit zou echter onevenwichtig zijn. 'Je kunt niet bevoegdheden geven aan een autoriteit in een bepaalde sector en dan vergeten dat die sector deel uitmaakt van de totale economie,' hield Spierenburg Monnet voor.¹² Daarom moest er een verbindingsschakel komen tussen het hoge gezagsorgaan en de economische politiek van de lidstaten. Dat werd dus de Raad van Ministers. Pierre Uri, lid van de Franse delegatie, herinnerde zich later dat Monnet zijn ongelijk

erkende: 'On a tout à fait tort. Nous avons besoin d'un relais entre ce qui est mis en commun et le reste des économies nationales.'¹³

Op 18 april 1951 ondertekenden Frankrijk, Duitsland, Italië en de drie Beneluxlanden het Verdrag van Parijs waarmee de EGKS werd opgericht. Doel was het realiseren van een interne markt voor kolen en staal met gelijke concurrentieverhoudingen. Aan het hoofd stonden twee instanties. De eerste was de negen leden tellende supranationale Hoge Autoriteit die tot taak had het verdrag uit te voeren. Zij stond los van de nationale regeringen en had zelfstandige bevoegdheden ten aanzien van prijsstelling, investeringen en arbeidsvoorwaarden. De tweede instantie was de Raad van Ministers die het standpunt van de lidstaten vertegenwoordigde. De Raad, waarin de zes ministers van Buitenlandse Zaken zitting hadden, kreeg het laatste woord bij beslissingen die ook buiten de kolen- en staalsector gevolgen konden hebben. Bij gebrek aan overeenstemming tussen de Zes werd Luxemburg aangewezen als de voorlopige vestigingsplaats. Straatsburg werd de plaats voor de zittingen van de Assemblée commune van de EGKS, de voorloper van het Europees Parlement die overigens maar weinig bevoegdheden kreeg.

Hoewel het kabinet-Drees dus akkoord ging met het Schumanplan, bleven in Nederland de bedenkingen tegen de vorming van een 'continentale' groep bestaan. Deelname van het Verenigd Koninkrijk aan Europese samenwerking werd daarom beschouwd als zeer wenselijk, ook om een mogelijke Franse – of Frans-Duitse – overheersing tegen te gaan. Toen Parijs eind 1950 een tweede plan lanceerde, ditmaal voor de oprichting van een Europese Defensiegemeenschap (EDG), en Londen opnieuw weigerde mee te doen, was de reactie van Den Haag dan ook zeer terughoudend. Aanvankelijk nam Nederland slechts als waarnemer deel aan de onderhandelingen.

In augustus 1951 was de stellingname van het kabinet voor Spierenburg aanleiding zijn opvattingen uiteen te zetten. Nederland kon het zich volgens hem niet veroorloven afzijdig te blijven van de ontwikkelingen op het continent. Door niet mee te doen aan de onderhandelingen over de EDG ontzegde Den Haag zich bovendien de kans invloed uit te oefenen, terwijl het later waarschijnlijk gedwongen zou worden toe te treden. Vooral wanneer samenwerking in de Benelux mogelijk was, zouden de grote mogendheden bereid zijn te luisteren.¹⁴ Het zou nog tot oktober duren voor het kabinet deze redenering volgde en Nederland volwaardig deelnam aan de onderhandelingen die leidden tot een verdrag dat uiteindelijk in augustus 1954 door Frankrijk zou worden getorpedeerd.

Lid Hoge Autoriteit

In april 1952 berichtte de Belgische ambassadeur in Den Haag, E. Graeffe, aan zijn minister dat het kabinet-Drees zich beraadde over de benoeming van het Nederlandse lid van de Hoge Autoriteit. Volgens hem maakte Spierenburg een goede kans, maar zou ook minister van Economische Zaken Van den Brink in de race zijn.¹⁵

Op 26 mei 1952 besloot het kabinet-Drees om Spierenburg voor te dragen.¹⁶ Van de kandidatuur van Van den Brink is niets terug te vinden. Die kan slechts een roddel in het diplomatieke circuit zijn geweest. De reden voor Spierenburgs benoeming blijkt niet duidelijk uit de notulen van de ministerraad, maar het was niet ongebruikelijk dat onderhandelaars van een verdrag ook uitvoerders werden. Van de andere leden van de Hoge Autoriteit waren Monnet – die president werd – en de Luxemburger Albert Wehrer eveneens onderhandelaar geweest. Partijpolitiek speelde kennelijk nog geen doorslaggevende rol – Spierenburg was immers partijloos. Een belangrijke factor in de benoeming lijkt te zijn geweest de grote waardering die de minister-president koesterde voor diens kwaliteiten. Drees moet in hem een waarborg hebben gezien bij de uitvoering van een experiment, de opbouw van een supranationaal gremium, dat potentieel grote consequenties had voor Nederland. Spierenburg vertelde later dat Drees hem had gezegd: ‘Als jij daar nou maar zit, dan vind ik het allemaal wel goed.’¹⁷ Waarom Spierenburg zelf voor de EGKS koos, is ten slotte evenmin duidelijk. Had hij in eigen land de top bereikt? Lokte het hoge salaris in Luxemburg? Hoe dat ook zij, de EGKS bood in elk geval een wenkend perspectief om de Europese integratie in de praktijk te brengen en tegelijkertijd de Nederlandse belangen te dienen.

De Hoge Autoriteit begon op 10 augustus 1952 haar werk in het voormalige gebouw van de Luxemburgse spoorwegen aan het Place de Metz. Het college bestond zoals vermeld uit negen leden: twee Fransen, twee Duitsers, twee Belgen, een Italiaan, een Luxemburger en een Nederlander. Spierenburg behoorde al spoedig met Monnet en de Duitse vicepresident, de christen-democraat Franz Etzel, tot de dominante figuren.

De EGKS was in alle opzichten een experiment en de Hoge Autoriteit moest in zekere zin zichzelf uitvinden. Het kostte enige tijd voor overeenstemming was bereikt over de werkwijze en de interne organisatie. Spierenburg speelde in deze discussie een belangrijke rol. Hij kwam daarbij in conflict met Monnet. De president beschouwde de EGKS als zijn geesteskind en streefde naar een centrale positie. Hij was volgens Spierenburg uit op

een autoritair bewind: 'En dat kan natuurlijk niet als je een college bent. Dan ben je collegiaal verantwoordelijk en is de president niet de man die alles uitmaakt.'¹⁸ Een ander probleem was dat Monnet slechts een klein ambtelijk apparaat in gedachten had. Hij koesterde een grote argwaan jegens ambtenaren en werkte het liefst met een kleine groep van naaste medewerkers 'dedicated to implement the ideas of Father Monnet'. Spierenburg daarentegen bepleitte de opbouw van een professionele administratie. Hij kreeg gedeeltelijk zijn zin. Begin 1954 zou de Hoge Autoriteit worden gereorganiseerd in zes werkgroepen die het beleid moesten coördineren op de verschillende werkterreinen: markt, investeringen, werkgelegenheid, buitenlandse betrekkingen, langetermijnbeleid en administratieve zaken. De bevoegdheden van de president werden gedelegeerd aan de voorzitters van de werkgroepen. De interne organisatie en het personeelsbeleid zouden pas na 1955 worden geregeld onder Monnets opvolger René Mayer.¹⁹

Samen met de Belgische christendemocraat Albert Coppé speelde Spierenburg een leidende rol in het bestrijden van de exclusiviteit van de Frans-Duitse samenwerking binnen de Hoge Autoriteit. Monnet zag de EGKS vooral ook als een middel om de aartsvijanden Frankrijk en Duitsland met elkaar te verzoenen. Hij werkte daarom het liefst samen met Etzel. Hierdoor kwamen de overige leden echter op het tweede plan te staan. Met de hem kenmerkende felheid stelde Spierenburg zich te weer. Winrich Behr, kabinetschef van Etzel, beschreef naderhand in een interview hoe Spierenburg eens de kamer van Monnet binnenliep met de vraag: 'Hoe zit dat, hebben we nu een "tweehoofdige autoriteit" of een college uit zes lidstaten?' Behr omschreef Spierenburg als een 'kluger Fuchs'. Vaak vroegen de Duitsers in Luxemburg zich af: 'Macht das Spierenburg für Holland zwar im europäischen Sinn, aber zugleich auch um eine besondere Rosine herauszuholen?'²⁰

Een ander punt van conflict met Monnet betrof de vraag of de EGKS een doel op zichzelf was of dat men hoger moest mikken. Monnet wilde dat laatste. Voor hem was de organisatie een middel om een ander doel te bereiken: de voortgang van de Europese eenwording. In juni 1953 bijvoorbeeld verklaarde Monnet tegenover de Assemblée commune: 'Notre Communauté n'est pas une association de producteurs de charbon et d'acier, elle est le commencement de l'Europe.'²¹ Spierenburg was een tegenstander van deze koppeling: de liefde voor de Europese integratie moest men volgens hem niet laten prevaleren boven de uitvoering van het EGKS-verdrag: 'Mijn standpunt is altijd geweest [...]: wij hebben een verdrag gesloten, het EGKS-verdrag. Wij zijn er om dat uit te voeren. Door dat uit te voeren zullen we

bewijzen dat de Europese zaak een goede zaak is en dat hij moet worden voortgezet.²²

Gemeenschappelijke markt voor kolen en staal

Het laatste meningsverschil tussen Monnet en Spierenburg trad duidelijk aan het licht in de discussie over de vestiging van de interne markt voor de zware industrie. Het tot stand brengen van gelijke concurrentieverhoudingen betekende dat de Hoge Autoriteit ingrijpende maatregelen moest nemen. Zowel in de steenkool- als in de staalindustrie bestonden immers concentraties en systemen van prijsvereenkomsten tussen de ondernemingen. Vooral de Duitse Gemeinschaftsorganisation Ruhrkohle (GEORG) was een machtige speler in het veld. En bondskanselier Konrad Adenauer stond op de bres voor de belangen van de Duitse industrie.

De leden van de Hoge Autoriteit waren zich ervan bewust dat de supranationale EGKS een experiment was. Zij traden de lidstaten over het algemeen voorzichtig tegemoet en informeerden hen over te nemen stappen. Een goed functionerende EGKS was ondenkbaar zonder medewerking van de nationale regeringen.²³ Spierenburg was echter voorstander van een streng beleid tegen de Duitse kartelpolitiek. Ook hier kwam hij in botsing met Monnet en Etzel, die overigens niet alleen de belangen van hun land verdedigden. Voor Monnet was de EGKS, zoals gezegd, vooral een symbool van de Frans-Duitse verzoening. De president wilde een botsing vermijden omdat hij de goedkeuring van het EDG-verdrag door de Bondsdag niet in gevaar wilde brengen. Hij pleitte daarom voor een gematigde houding tegenover Bonn. Op initiatief van Spierenburg kwam het begin 1954 weliswaar tot een veroordeling van de Duitse kartels, maar sancties werden niet uitgevoerd.

Ook later heeft de EGKS de kartels niet weten terug te dringen. Hierbij speelde tevens de ondergang van het EDG-project een rol. Daardoor werd duidelijk dat de integratie van andere sectoren, waarop aanvankelijk was gehoopt, verder weg kwam te staan. Dat veroorzaakte een tempering van het supranationale idealisme die terugvloeg op de relatie tussen Hoge Autoriteit en Raad: de eerste verloor aan gezag.²⁴ Volgens Spierenburg was het kartelvraagstuk niet goed voor zijn relatie met Monnet: 'mijn stellingname tegen de kartelvorming heeft hij nooit begrepen. Hij heeft nooit begrepen dat dat niet was omdat we iets niet wilden, maar omdat het een principiële zaak was. Hij dacht altijd dat we zijn plan saboteerden.'²⁵

Spierenburgs eigengereide optreden bracht ook in Bonn en Parijs irritatie teweeg. Van daaruit gezien was hij niet 'Europees' genoeg, waar het de organisatie betrof van de Hoge Autoriteit of de Frans-Duitse samenwerking. Pierre Uri, onder Monnet als ambtenaar werkzaam bij de EGKS, zou er later gewag van maken dat Spierenburg wel erg vaak 'des positions nationales' innam en 'que c'est vraiment les Néerlandais qui ne sont pas communautaires'.²⁶ Bij de Duitsers maakte Spierenburg zich niet populair met zijn strijd voor de uitvoering van de kartelbepalingen in het EGKS-verdrag. In mei 1955 bleken bijvoorbeeld veel bezwaren tegen hem te bestaan toen de Bondsregering sprak over de opvolging van Monnet. Spierenburg zou 'zu einseitig nur die holländischen Interessen' verdedigen, meende de minister voor Woningbouw Victor Preusker, 'wodurch dem europäischen Gedanken sehr geschadet werden könne'. Een memorandum van het Auswärtiges Amt had Spierenburg eerder dat jaar overigens omschreven als 'unbeständig und schnellen Entschlüssen zuneigend'.²⁷ In later jaren was de Duitse regering overigens positiever. Zo wees in januari 1958 de minister voor Arbeid, Theodor Blank, op de gunstige ervaringen met Spierenburg bij de onderhandelingen over sociale harmonisering tussen de Zes.²⁸

Buitenlandse betrekkingen

Intussen besteedde Spierenburg veel tijd aan de buitenlandse betrekkingen van de EGKS. Bij de reorganisatie van de Hoge Autoriteit werd hij voorzitter van de werkgroep die dit beleidsterrein coördineerde. Zoals gewoonlijk timmerde hij stevig aan de weg. Ook hier moest de EGKS zichzelf uitvinden. Al een jaar later schreef Etzel aan Adenauer dat Spierenburg zich had ontwikkeld tot 'unserem Außenminister'.²⁹

Monnet had zijn bevoegdheden op dit terrein overigens niet geheel afgestaan. Hij bleef persoonlijk nauw betrokken bij de betrekkingen met de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk. In mei-juni 1953 reisden Monnet, Etzel en Spierenburg naar de Verenigde Staten waar zij door onder meer president Dwight Eisenhower werden ontvangen. Het ging daarbij niet alleen om het internationale aanzien van de Hoge Autoriteit. Een belangrijk succes was in april 1954 de afsluiting van een lening van de Verenigde Staten van 100 miljoen dollar. De EGKS was bevoegd ondernemingen te helpen bij de financiering van hun investeringen. De Hoge Autoriteit moest dus ook een financieel beleid van de grond krijgen en ging daarom op zoek naar financiers.

De betrekkingen met Groot-Brittannië waren voor de EGKS eveneens van groot belang. Het Verenigd Koninkrijk was niet alleen een grote producent van kolen en staal, de Britten moesten ook meer bij Europa betrokken worden. Hoogtepunt was het associatieverdrag dat in december 1954 werd getekend door het Verenigd Koninkrijk, de zes lidstaten en de Hoge Autoriteit. Het verdrag voorzag in regelmatig overleg over het onderlinge handelsverkeer en de opheffing van belemmeringen. Het jaar erop werd in Londen een officiële vertegenwoordiging van de EGKS geopend.

Intussen onderhield Spierenburg de betrekkingen met de OEEB en met de Raad van Europa. De Hoge Autoriteit nam, als het ging om kolen en staal, deel aan de besprekingen in de OEEB. Zij vertegenwoordigde ook de lidstaten bij tariefonderhandelingen van de General Agreement on Tariffs and Trade (GATT). Dat was niet eenvoudig omdat de Zes een gemeenschappelijke delegatie weliswaar noodzakelijk vonden maar toch ook een zekere vorm van controle wensten te behouden. Daarnaast voerde Spierenburg onderhandelingen met Noorwegen, Zweden, Denemarken, Oostenrijk en Japan.³⁰

Relaties met Nederland

Na de mislukking van de Europese Defensiegemeenschap raakte het integratieproces in een crisis verzeild. Monnet besloot op zoek te gaan naar een andere rol om een nieuwe impuls aan de integratie te kunnen geven. In november 1954 kondigde hij aan de Hoge Autoriteit te zullen verlaten. Het jaar erop zou hij het legendarische actiecomité voor de Verenigde Staten van Europa oprichten. In juni 1955 werd de Franse sociaaldemocraat en oud-minister-president René Mayer aangesteld als zijn opvolger in Luxemburg.

Mayer nam al in september 1957 ontslag voor een baan in het bedrijfsleven. Korte tijd later verdween ook Etzel, die in Bonn minister van Financiën zou worden. In het kabinet-Drees heerste grote bezorgdheid over de devaluatie van de Hoge Autoriteit omdat al vroeg duidelijk was dat beide kopstukken niet door gelijkwaardige figuren zouden worden vervangen. Dit was een reden te meer om te pleiten voor de sterke Spierenburg als de nieuwe president. Opvallend was dat Drees wederom veel van hem verwachtte. Bijvoorbeeld in december 1957: 'De minister-president is van oordeel, dat men zakelijk meer gediend is met de aanwijzing van Spierenburg tot voorzitter van de KSG.'³¹

Waarom de benoeming mislukte, is niet helemaal duidelijk. Waarschijnlijk zal een rol gespeeld hebben dat het kabinet tegelijkertijd óók hoog inzette op een andere post: het beoogde Sicco Mansholt als voorzitter van de EEG-Commissie te krijgen. Een hinderpaal was het feit dat Spierenburg partijloos was. Uiteindelijk zouden begin 1958 de executieven van de drie gemeenschappen 'politieke' presidenten krijgen: de christendemocraat Walter Hallstein voor de EEG, de liberaal Louis Armand voor Euratom en de socialist Paul Finet voor de EGKS.³²

Onder Finet werd Spierenburg wel vicepresident. Hij zou dat ook blijven toen de Hoge Autoriteit in 1959 zijn vierde president kreeg: Piero Malvestiti, een Italiaanse christendemocraat, oud-minister en kortstondig commissielid van de EEG.

Voor zover valt na te gaan, onderhield Spierenburg vanuit Luxemburg weliswaar spaarzaam maar toch met een zekere regelmaat contacten in Den Haag. Uit Drees' dagboek blijkt dat Spierenburg hem in 1955 tweemaal bezocht. Minister-president Jan de Quay ontving Spierenburg in 1959 driemaal en in 1960 vier keer.³³ Soms kwam hij voor EGKS-zaken, zoals in januari 1955 toen hij bij Drees de kwestie aankaartte van de harmonisatie van de spoorwegtarieven in de gemeenschap. Minister van Verkeer en Waterstaat Jacob Algera was hier een tegenstander van. Spierenburg wees erop dat 'deze zaak van belang is voor grotere eenheid in de vervoerskosten op de gemeenschappelijke markt, en waarom de bezwaren die Algera en de Spoorwegen hebben geringer zullen moeten wegen dan zij denken'.³⁴ Korte tijd later wist de Hoge Autoriteit hierover een akkoord geaccepteerd te krijgen door de Zes. Het was Spierenburg die het erdoor had weten te loodsen.³⁵ Soms reisde hij naar Den Haag voor ceremoniële zaken, zoals een diner met ministers. Of hij kwam, zoals in de tweede helft van 1961, met de minister-president praten over zijn carrière.

Met het algemene Nederlandse Europese leid lijkt Spierenburg in zijn Luxemburgse tijd weinig bemoeienis te hebben gehad. 'Ik heb me ten aanzien daarvan toch wel een beetje op een afstand gehouden,' zei hij hierover later. 'De toekomst was niet mijn zaak, maar de zaak van de Nederlandse regering.'³⁶ Een uitzondering is de brief die hij in april 1955 schreef aan minister van Buitenlandse Zaken Jan Willem Beyen. Spierenburg was op de hoogte van de initiatieven die Monnet en de Belgische minister van Buitenlandse Zaken Paul-Henri Spaak voorbereidden om de Europese integratie weer vlot te trekken. Monnet maakte zich sterk voor de oprichting van een gemeenschap voor atoomenergie, Euratom. Spaak werkte met Beyen aan een Benelux-memorandum dat aan de Zes zou worden voorgelegd.

Daarin zou zowel Euratom als Beyens plan voor een gemeenschappelijke markt worden opgenomen.

In zijn brief aan Beyen wees Spierenburg het Euratomplan van de hand. Volgens hem zou het naast elkaar bestaan van meerdere autoriteiten ‘slechts leiden tot verwarring en tot gebrek aan coördinatie’. Beter zou het zijn om het werkterrein van de EGKS uit te breiden op het terrein van het algemeen energiebeleid, dat wil zeggen inclusief de kernenergie. Deze uitbreiding zou van de EGKS-taken ‘de enige reële mogelijkheid’ zijn om tussen de zes landen tot overeenstemming te komen.³⁷ Naderhand zou Spierenburg zijn ongelijk bekennen ten aanzien van het plan-Beyen. Het Benelux-memorandum werd in juni 1955 aanvaard door de Zes als basis voor nader overleg en zou uiteindelijk leiden tot de ondertekening van de Verdragen van Rome in maart 1957.

Steenkolencrisis en schrootaffaire

De oprichting van de EEG en Euratom had grote gevolgen voor de EGKS. Voortaan was Brussel en niet Luxemburg het centrum van de Europese integratie. Het plotselinge vertrek van Mayer en Etzel was een teken aan de wand. Bovendien bestreek de EEG het gehele economische veld, wat de EGKS hinderde om zich op eigen terrein te laten gelden.

Tijdens de kolencrisis van 1959 volgde een nieuwe tegenslag. Na 1956 kwam er een einde aan de schaarste op de energiemarkt in Europa. Doordat andere energiebronnen, zoals gas en olie, belangrijker werden, nam de vraag naar kolen af. Bovendien werd uit de Verenigde Staten steeds meer goedkopere steenkool aangevoerd. In de jaren 1958-1959 werd duidelijk dat er in de mijnbouw sprake was van een structurele crisis. De Hoge Autoriteit kwam met voorstellen om de steenkolensector te saneren door de sluiting van een groot aantal onrendabele mijnen. Zij wilde daarbij gebruikmaken van de bevoegdheden die het verdrag haar in geval van een ‘crise manifeste’ toestond. Het plan stuitte op verzet van Duitsland, Frankrijk en Italië vanwege de consequenties op het nationale vlak. Alle lobbywerk van Spierenburg – zo onderhandelde hij in Bonn nog kort vóór de Duitse regering de knoop definitief doorhakte – was tevergeefs.³⁸ In mei 1959 weigerde de Raad van Ministers de crisisvoorstellen van de Hoge Autoriteit te volgen.

Deze nederlaag was een keerpunt in de geschiedenis van de EGKS. Was de positie van de Hoge Autoriteit sinds de Verdragen van Rome al verzwakt, nu leek zij definitief ondergeschikt aan de nationale staten. Daarbovenop

kwamen nog eens de veranderingen op de energiemarkt, waardoor zij nog meer aan relevantie verloor.³⁹ Vanaf 1959 werd steeds vaker gesproken over de noodzaak de EGKS te combineren met de EEG en Euratom. Met het hem kenmerkende realisme pleitte Spierenburg overigens al in een vroeg stadium voor een fusie. Zolang de drie executieven naast elkaar bestonden, zou volgens hem een eenvormig beleid nooit tot stand kunnen komen.⁴⁰ Het fusieverdrag zou in 1965 worden getekend (en in 1967 in werking treden) – als Permanent Vertegenwoordiger in Brussel was Spierenburg opnieuw een van de onderhandelaars.

In de jaren vanaf 1959 hield Spierenburg zich in Luxemburg vooral bezig met de uitbouw van het sociale beleid van de EGKS, onder meer door de bouw van arbeiderswoningen, herscholingsprogramma's voor werkloos geworden mijnwerkers en de ontwikkeling van vervangende werkgelegenheid.

In de loop van 1960 kwam Spierenburg in opspraak door een fraude-schandaal in de schroothandel. In de jaren vijftig bestond een groot gebrek aan schroot, een belangrijke grondstof voor de staalindustrie. Om de prijs op de gemeenschappelijke markt laag te houden, ontwikkelde de EGKS een vereveningssysteem waarbij een toeslag werd uitgekeerd op (duurder) importschroot. Dit systeem bleek gevoelig te zijn voor fraude. In 1957 bracht de Nederlandse schroothandelaar Louis Worms een aantal misstanden naar buiten. Worms was een klokkenluider *avant la lettre*. Hij ondervond veel schade bij zijn branchegenoten. Na de nodige onderzoeken bracht de Hoge Autoriteit in 1960 een rapport over de kwestie uit. Worms uitte daar vervolgens scherpe kritiek op: het onderzoek zou te lang hebben geduurd en de fraude zou veel omvangrijker zijn dan de EGKS wilde toegeven. De beschuldigingen werden overgenomen door de socialistische fractie van het Europees Parlement en vooral door Marinus van der Goes van Naters (PVDa). Met name Spierenburg was het mikpunt van de kritiek. In mei 1961 constateerde het kabinet-De Quay dat hem geen blaam trof. In 1962 stelde het Europese Hof van Justitie Worms in het ongelijk. Kort daarop veroordeelde het gerechtshof in Den Haag hem in hoger beroep wegens smaad jegens Spierenburg. Diens naam werd dus gezuiverd, maar hij beschouwde de affaire als een inbreuk op zijn integriteit. De zaak bleef lang aan hem kleven.⁴¹

Weg uit Luxemburg

In de geschiedenis van de EGKS die hij in 1993 samen met de Franse historicus Raymond Poidevin publiceerde, maakte Spierenburg de balans op van zijn werkzaamheden. Aan de ene kant was de Hoge Autoriteit gestuit op forse obstakels. Zij had niet kunnen voorkomen dat de Raad van Ministers geleidelijk de bovenhand had gekregen. Deze legde eerst zijn wil op bij het voortbestaan van concentraties en kartels en vervolgens delfde de Hoge Autoriteit in de kolencrisis van 1959 definitief het onderspit. De EGKS leidde ook niet tot een snelle integratie van andere sectoren. Aan de andere kant bereikte de organisatie wel degelijk belangrijke resultaten. De gemeenschappelijke markt leidde tot een ongekende uitbreiding van het handelsverkeer tussen de Zes, vooral op staalgebied. Verder verrichtte de Hoge Autoriteit op allerlei terreinen pionierswerk, zoals bij het ontwikkelen van Europees financieel en sociaal beleid. Ten slotte profiteerden de EEG en de Commissie in Brussel van de ervaringen die in Luxemburg waren opgedaan qua expertise, procedures en de dagelijkse gang van zaken. Zij hoefden niet helemaal van voren af aan te beginnen.⁴² In een interview met *NRC Handelsblad*, kort na zijn pensionering in januari 1974, verklaarde Spierenburg 'de eerste jaren daar in Luxemburg toen een nieuw elan in Europa doorbrak' te beschouwen als zijn mooiste periode.⁴³

Gezien de geleidelijke marginalisering van de Hoge Autoriteit was het echter niet verwonderlijk dat Spierenburg vanaf 1957 naar een andere betrekking uitkeek. Dat bleek niet eenvoudig te zijn. Er volgden enkele mislukkingen. In 1957 ging zijn hoop om het Nederlandse lid van de Commissie van de EEG te worden in rook op toen het kabinet-Drees Mansholt voor deze plaats voordroeg.⁴⁴ Bij de kabinetsformatie van 1959 was Spierenburg met steun van KVP-leider Carl Romme even in beeld als mogelijk minister-president van een zakenkabinet.⁴⁵ De formatie zou echter een gewoon kabinet opleveren onder leiding van De Quay. In september 1961 ging de benoeming tot Nederlands gedelegeerde in de onderhandelingen over de Britse toetreding tot de EEG niet door omdat Spierenburg zijn ontslag bij de EGKS nog niet in gang had gezet.⁴⁶

In december 1961 besloot het kabinet-De Quay tot de laatste herbenoeming van Spierenburg als lid van de Hoge Autoriteit, op voorwaarde dat hij weer vicevoorzitter zou worden. De minister-president merkte op dat Spierenburg bereid was als lid van de Hoge Autoriteit door te werken, 'doch bij zijn voornemen blijft binnen afzienbare tijd weg te gaan, waarbij hij wil overgaan naar een functie of in de publieke sector of in het bedrijfsleven'.⁴⁷

Intussen raakte de premier onder de indruk van Spierenburgs kwaliteiten. ‘Man met grote gaven,’ noteerde hij in zijn dagboek. In maart 1962 stelde Schmelzer, staatssecretaris en belangrijk adviseur van De Quay, voor dat Spierenburg secretaris-generaal zou worden op Algemene Zaken. De Quay was snel voor dit idee gewonnen, en ook de kandidaat zelf had er wel oren naar. Het voorstel stuitte echter op unaniem verzet in de ministerraad. De ministers waren bang dat Algemene Zaken met een krachtige en internationaal georiënteerde figuur als Spierenburg een te zwaar stempel op de buitenlandse politiek zou drukken.⁴⁸

Uiteindelijk slaagde De Quay erin een nieuwe betrekking te vinden. In juni 1962 haalde hij minister van Buitenlandse Zaken Joseph Luns over Spierenburg te benoemen tot Permanent Vertegenwoordiger bij de EEG in Brussel. Zonder slag of stoot ging dat echter niet. Luns kreeg te maken met oppositie vanuit het departement tegen de ‘parachutage’ van een buitenstaander. In het parlement werden vragen gesteld: het ‘boompje wisselen’ tussen de supranationale functie in Luxemburg en de nationale post in Brussel getuigde, vooral volgens de oppositie, niet van enthousiasme voor de Europese gedachte. En ten slotte had de kandidaat zelf nog enige noten op zijn zang. Deze konden pas na een ferm gesprek met De Quay en Luns worden opgelost. De Quay noteerde in zijn dagboek: ‘t Was niet gemakkelijk een man als Spierenburg te overtuigen; ’t is wel een rasonderhandelaar.’⁴⁹

Permanent Vertegenwoordiger bij de EEG

Spierenburg verliet Luxemburg, trad in dienst van het ministerie van Buitenlandse Zaken en begon op 1 januari 1963 aan zijn nieuwe baan. Met zijn Europese ervaring en zijn kwaliteiten als onderhandelaar was hij in Brussel de juiste man op de juiste plaats. Gedurende de jaren zestig kreeg ‘Europa’ langzaam maar zeker vorm: de douane-unie kwam tot stand, de betrekkingen met de geassocieerde landen in Afrika werden versterkt en in de tariefonderhandelingen in het kader van de GATT trad de EEG op als zelfstandige actor. Bovendien ging er in Brussel steeds meer geld om, vooral naarmate het landbouwbeleid vanaf 1962 gestalte kreeg. Een en ander had tot gevolg dat de onderlinge verhoudingen verhardden en het overleg werd geïntensiveerd. Hierdoor werd de positie van het Comité van Permanent Vertegenwoordigers – het Comité des représentants permanents (Coreper) –

steeds belangrijker. Het Coreper had tot taak de werkzaamheden van de Raad van Ministers voor te bereiden.

Als Permanent Vertegenwoordiger werd Spierenburg al snel de spil van het Nederlandse Europabeleid. De controle over dat beleid was een twistpunt tussen de BEB en het directoraat-generaal Europese samenwerking (DGES), dat in januari 1958 op Buitenlandse Zaken was ingesteld. Tot in de jaren zeventig ging men van het ene wankele compromis naar het andere. Mede hierdoor kreeg de Permanente Vertegenwoordiging noodgedwongen een centrale rol in de coördinatie van de besluitvorming aan Nederlandse kant. De krachtige persoonlijkheid van Spierenburg was daarbij een belangrijke factor. Dit bleek allereerst door zijn rol in de Raad voor Europese Zaken, een onderraad van de ministerraad waar het beleid werd voorbereid. Hier wist hij in de meeste gevallen voldoende marges voor de onderhandelingen te bewerkstelligen. Desnoods greep Spierenburg vanuit Brussel in. Legendarisch waren zijn telefoontjes naar Den Haag wanneer een instructie hem niet beviel. Deze interventies hadden meestal het gewenste effect. Ook schrok de Permanent Vertegenwoordiger er niet voor terug tijdens onderhandelingen in te grijpen. Zo veegde hij in 1966 minister van Economische Zaken Joop den Uyl op een bijeenkomst van de EEG-Raad de mantel uit. 'Klootzak, je hebt weer veel te laag ingezet' was duidelijk hoorbaar voor de Nederlandse delegatie.⁵⁰

Spierenburg speelde niet alleen een grote rol in de totstandkoming en de verdediging van het Nederlandse Europabeleid. Evenals in de Hoge Autoriteit in Luxemburg zette hij zich in Brussel in om het college waarvoor hij werkte slagvaardiger te maken. Hij trok daarbij op met zijn Franse collega en vriend Jean-Marc Boegner. Samen maakten zij jarenlang de dienst uit. Zo ontwierp het tweetal procedures waardoor het overleg in het Coreper efficiënter en zakelijker werd.⁵¹

Europa na het pensioen

Vanaf januari 1971 was Spierenburg nog drie jaar Permanent Vertegenwoordiger bij de Noord-Atlantische Verdragsorganisatie (NAVO). Na zijn pensionering in 1974 kreeg hij een aantal bijzondere opdrachten. Zo vroeg het kabinet-Den Uyl hem de leiding op zich te nemen van een commissie die moest adviseren over de toekomst van de Europese samenwerking. Spierenburgs rapport, dat in mei 1975 verscheen, legde er de nadruk op dat de mogelijkheden voor integratie vooral op het economische vlak lagen en niet

in – toen populaire – plannen voor samenwerking op de terreinen van buitenlandse politiek en defensie. Het bereiken van een hechte eenheid was van groot belang, maar het was ondenkbaar dat het verenigde Europa ooit een rol zou spelen ‘vergelijkbaar met die van de supermogendheden’. Zonder de steun van de Verenigde Staten zou de Europese veiligheid niet gewaarborgd zijn.⁵² Het rapport kan worden gezien als een samenvatting van de Europese en Atlantische tradities in het buitenlandse beleid van Nederland, zoals deze mede door Spierenburg waren opgebouwd.

In september 1979 verscheen een rapport dat later eveneens zou worden aangeduid als ‘het’ rapport-Spienburg. De toenmalige president van de Europese Commissie, Roy Jenkins, verzocht Spienburg de leiding te nemen over een groep onafhankelijke deskundigen die moesten adviseren over de rol van de Europese Commissie. Al na enkele maanden stonden de aanbevelingen op papier. Spienburgs analyse loog er niet om: de Commissie vertoonde een gebrek aan samenhang, de portefeuilles van de commissarissen waren onevenwichtig verdeeld en de ambtelijke organisatie was extreem gefragmenteerd. Als medicijn stelde Spienburg voor het aantal commissarissen terug te brengen tot één per lidstaat, het aantal directoraten te verminderen en de positie van de president van de Commissie te versterken. ‘A lucid and objective – and bold – diagnosis,’ oordeelde de gezaghebbende journalist Emanuele Gazzo, hoofdredacteur van *Agence Europe*. Het rapport stuitte echter van verscheidene zijden op verzet, zodat de aanbevelingen niet werden uitgevoerd.⁵³ Hoe dan ook weerspiegelde het rapport Spienburgs pragmatische opvattingen over de Europese integratie. Kleinere lidstaten waren immers gebaat bij sterke communautaire instellingen, omdat deze bescherming boden tegen de grotere landen. Bovendien kon een daadkrachtige Commissie de noodzakelijke knopen doorhakken op het voor Nederland zo belangrijke gebied van de economische samenwerking.

In juni 1980 deed de Nederlandse regering nog éénmaal een beroep op de inmiddels 71-jarige Spienburg. Het ging om de delicate kwestie van de herziening van de langlopende contracten voor levering van aardgas aan de Bondsrepubliek, België, Frankrijk en Italië. Het eerste kabinet-Van Agt wilde de prijzen aanpassen aan de stijgende olieprijsen. Spienburg werd aangesteld als regeringscommissaris. Na vier maanden van stevige onderhandelingen bleek dat de oude meester bijzonder succesvol was geweest: niet alleen waren de prijzen aanzienlijk verhoogd, maar zij zouden voortaan gekoppeld blijven aan de olieprijsen. In 1981 kreeg Nederland 2,1 miljard gulden aan extra inkomsten; op termijn zouden deze oplopen tot 3 miljard op jaarbasis. Dat was veel meer dan waarop het kabinet had gehoopt.

Andermaal had Spierenburg zijn reputatie van groot onderhandelaar waargemaakt.

Spierenburg wilde geen memoires schrijven. Die vond hij meestal getuigen van te veel ijdelheid. Toch voelde hij de behoefte een bijdrage te leveren aan de geschiedschrijving. Zo gaf hij interviews en trad hij in de jaren tachtig en negentig op als ooggetuige op congressen van Europese historici.⁵⁴ Ook werkte hij intensief mee aan een studie over de buitenlandse economische betrekkingen van Nederland in de jaren na de Tweede Wereldoorlog. Dat zijn persoon in dat boek bescheiden werd ingekleurd, is mogelijk zijn bedoeling geweest.⁵⁵ Ten slotte schreef hij samen met Poidevin de al genoemde, gezaghebbende geschiedenis van de EGKS. Het boek viel op door de grote rijkdom aan details én door de manier waarop Spierenburg, als medeonderhandelaar van het EGKS-verdrag, de hand in eigen boezem stak waar het ging om de nederlaag in de kolencrisis: het feit dat ‘certains négociateurs’ de bevoegdheden van de Hoge Autoriteit te veel hadden beknot in een ‘Traité rigide’.⁵⁶ In recensies werd er evenwel op gewezen dat de rigide taakverdeling inderdaad een tekortkoming was, maar dat het onvermogen ook het gevolg was van de geringe bereidheid van de lidstaten om verder te gaan op het supranationale pad. ‘A l’impossible nul n’est tenu,’ meende de Franse historicus Philippe Mioche.⁵⁷

Spierenburg overleed op 27 augustus 2001 in Wassenaar op 92-jarige leeftijd.

Niet alleen onderhandelaar

In 1998, in een van de laatste interviews die hij gaf, maakte Spierenburg duidelijk moeite te hebben met de wijze waarop verschillende partijen – toen nog vooral de VVD – op steeds hoger toon eisten dat het kabinet het Nederlands belang in Europa verdedigde: ‘Meneer Bolkestein, voor wie ik veel respect heb, voorop. Ze doen alsof we nooit behoorlijk onderhandeld hebben. Nou, ik ben niet ijdel, maar dat betwist ik.’⁵⁸ Zoveel gebrek aan historisch besef kon de ‘kluger Fuchs’ niet over zijn kant laten gaan. Maar Spierenburg was natuurlijk meer dan alleen maar een legendarische onderhandelaar. Ook als ‘Europeaan’ bouwde hij een grote reputatie op. Toen bijvoorbeeld de Belgische minister-president Leo Tindemans hem in 1975 ontmoette, genoot de Nederlander veel aanzien: ‘Intelligent, ervaren en toegewijd gold hij niet alleen als een medebouwmeester van de Europese constructie, maar er werd ook geluisterd naar zijn opvattingen.’⁵⁹ Spieren-

burg was ‘een hele felle, hele ambitieuze man, die altijd met zijn eigen positie bezig was,’ aldus Van der Beugel die aan dit oordeel overigens meteen toevoegde: ‘Waar Dick gewerkt heeft, of dat nou in Brussel of in de EEG of [...] bij de NAVO was, daar heeft hij een geweldig parcours gereden.’⁶⁰

In de eerste decennia na de Tweede Wereldoorlog bestond ‘Europa’ uit slechts zes landen. Nederland kon daardoor een relatief belangrijke rol spelen. Als geen ander wist Spierenburg hiervan te profiteren. Met zijn gedrevenheid en grote kennis van zaken hielp hij in deze cruciale periode mee de Nederlandse internationale positie te vestigen. Zijn bijdrage aan de Europese integratie kan worden samengevat in vijf punten. Allereerst drukte hij een zwaar stempel op de Nederlandse Europapolitiek in de jaren 1947-1951, 1963-1970 en 1975. Ten tweede legde hij met Monnet in 1950-1951 als onderhandelaar over het Schumanplan de basis van de ‘dubbele’ opzet van de Europese instituties, dat wil zeggen het naast elkaar bestaan van supranationale en intergouvernementele elementen. Ten derde kwam hij als lid en later als vicepresident van de Hoge Autoriteit van de EGKS op voor de belangen van de kleine lidstaten. Ook streed hij voor de gemeenschappelijke markt voor kolen en staal, en legde hij de grondslagen voor de buitenlandse betrekkingen van de Europese Gemeenschappen. Ten vierde zette hij als Permanent Vertegenwoordiger bij de EEG het Coreper op. Ten slotte werd zijn advies uit 1979 over het functioneren van de Commissie weliswaar niet uitgevoerd, maar behoudt het ook na dertig jaar zijn waarde.⁶¹ De ‘Europeaan uit verstand’ heeft heel wat voor elkaar gekregen.

Noten

¹ De auteur dankt Jos Gabriëls, Alexander van Kessel en Johan van Merriënboer voor hun commentaar en Jonathan Verwey, student-assistent op het CPG te Nijmegen, voor zijn hulp bij het onderzoek. Voor een nadere beschouwing van Spierenburgs ambtelijke carrière, zie: J.W.L. Brouwer, ‘Nederlands grootste onderhandelaar. D.P. Spierenburg’, in: B. van der Zwan e.a. (red.), *In dienst van Buitenlandse Zaken. Achttien portretten van ambtenaren en diplomaten in de twintigste eeuw* (Amsterdam 2008) 119-132.

² *De Volkskrant*, 24 december 1994.

³ M. Segers (red.), *De Europese dagboeken van Max Kohnstamm augustus 1953-september 1957* (Amsterdam 2008) 76. Het is niet helemaal zeker of Kohnstamm inderdaad Spierenburg bedoelde – de telegramstijl waarin ze zijn geschreven, maakt de dagboeknotities soms nogal verwarrend –, maar de karakterisering zou geheel terecht zijn geweest. Overigens zou Spierenburg het compliment in 1992 retourneren door in een interview over Kohnstamm te zeggen: ‘Hij is een overtuigde Europeaan, zeer toegewijd

aan Monnet, maar naar mijn smaak wat té idealistisch' (*NRC Handelsblad*, 21 september 1992).

⁴ Interview met E.H. van der Beugel, in: A.G. Harryvan e.a. (red.), *Voor Nederland en Europa. Politici en ambtenaren over het Nederlandse Europabeleid en de Europese integratie, 1945-1975* (Amsterdam 2001) 57.

⁵ G. Leistra, 'Groot onderhandelaar', *Elsevier*, 8 september 2001; R. Ammerlaan, *Het verschijsel Schmelzer. Uit het dagboek van een politieke teckel* (Leiden 1973) 38 en interviews met E.H. van der Beugel en W.K.N. Schmelzer, in: Harryvan e.a. (red.), *Voor Nederland*, 57 en 240. Volgens Charles Rutten, indertijd Spierenburgs plaatsvervanger op de Permanente Vertegenwoordiging, was Spierenburg eigenlijk 'analfabeet': 'hij las niet en hij schreef niet. Hij was iemand die uitsluitend verbaal communiceerde.' (interview met M.H.J.C. Rutten, in: *Ibidem*, 219).

⁶ W.H. Salzmann, *Herstel, wederopbouw en Europese samenwerking. D.P. Spierenburg en de buitenlandse economische betrekkingen van Nederland, 1945-1952* (Den Haag 1999) 37 en 78.

⁷ J.W.L. Brouwer, *Divergences d'intérêts et mauvaises humeurs. La France et les pays du Benelux devant la construction européenne, 1942-1950* (dissertatie Universiteit Leiden 1997) 178.

⁸ Een gedetailleerd verslag van de confrontatie Spierenburg-Monnet in: E. Roussel, *Jean Monnet 1888-1979* (Parijs 1996) 555-566.

⁹ E. Tiedemann, 'Dubbelgesprek Spierenburg-Bot', *Elsevier*, 19 december 1998.

¹⁰ J. Monnet, *Mémoires* (Parijs 1976) 380 en E.H. van der Beugels recensie van Monnets *Mémoires* in: *Internationale Spectator*, 31 (1977) nr. II, 735.

¹¹ Vgl. bijvoorbeeld Nationaal Archief Den Haag (NA), Archief D.P. Spierenburg, inv.nrs. 10 en 11, toespraken voor het nvv te Utrecht op 1 oktober 1954 en voor de Werkgemeenschap Limburg te Maastricht op 12 december 1959.

¹² Interview met D.P. Spierenburg in: Harryvan e.a. (red.), *Voor Nederland*, 268.

¹³ Interview F. Duchêne met P. Uri, 22 april 1988: www.iue.it/ECArchives/EN/Duchene.shtml.

¹⁴ F. Wielenga, *West-Duitsland. Partner uit noodzaak. Nederland en de Bondsrepubliek 1949-1955* (Utrecht 1989) 105.

¹⁵ NA, Archief Spierenburg, inv.nr. 49, Graeffe aan Van Zeeland, 12 april 1952 (foto-kopie).

¹⁶ NA, Archief Raad van Ministers, Notulen Ministerraad (Notulen MR), 26 mei 1952.

¹⁷ Interview met Spierenburg in: Harryvan e.a. (red.), *Voor Nederland*, 269. Over de waardering voor Spierenburg, zie ook Drees' dagboek 15 november 1954: 'Ik voel meer voor Spierenburg' (als opvolger van Monnet). (NA, Archief W. Drees, inv.nr. 657, Dagboek Drees 1954-1956, 15 november 1954).

¹⁸ Interview met Spierenburg in: Harryvan e.a. (red.), *Voor Nederland*, 273.

¹⁹ S. Mazey, 'Conception and evolution of the High Authority's administrative services, 1952-1960', in: E.V. Heyen (red.), *Die Anfänge der Verwaltung der Europäischen Gemeinschaft* (Baden-Baden 1992) 38-43.

²⁰ Interview F. Duchêne met Winrich Behr, 29 april 1987: www.arc.eui.eu/idchn/pdf/INT489.pdf.

²¹ Monnet, *Mémoires*, 460.

- ²² Interview met Spierenburg, in: Harryvan, e.a. (red.), *Voor Nederland*, 271.
- ²³ J. Monar, 'The making of the High Authority's external relations service, 1952-1960', in: Heyen (red.), *Die Anfänge*, 51.
- ²⁴ Ph. Mioche, *Les cinquante années de l'Europe du charbon et de l'acier, 1952-2002* (Luxemburg 2005) 23.
- ²⁵ Interview met Spierenburg, in: Harryvan e.a. (red.), *Voor Nederland*, 272.
- ²⁶ Interview Duchêne met Uri, 22 april 1988.
- ²⁷ *Die Kabinettsprotokolle der Bundesregierung*, Band 8, 1955, 27 mei 1955. Online-editie: www.bundesarchiv.de/cocoon/barch/0000/index.html.
- ²⁸ *Ibidem*, Band II, 1958, 8 januari 1958.
- ²⁹ *Ibidem*, Band 8, 1955, 27 mei 1955.
- ³⁰ Monar, 'The making', 51-55 en Mioche, *Les cinquante années*, 47.
- ³¹ NA, Notulen MR, 27 december 1957.
- ³² NA, Notulen MR, 27 september, 11 oktober, 27 december 1957, 3 en 10 januari 1958.
- ³³ NA, Archief Drees, inv.nr. 657, Dagboek Drees 1954-1956, 17 januari en 1 november 1955 en Brabants Historisch Informatiecentrum, Den Bosch (BHIC), Dagboek De Quay, 3 juni, 12 september en 11 december 1959, en 11 januari, 16 februari, 11 juli en 19 september 1960.
- ³⁴ NA, Archief Drees, inv.nr. 657, Dagboek Drees 1954-1956, 17 januari 1955.
- ³⁵ F. Duchêne, *Jean Monnet. First statesman of interdependence* (New York 1994) 260.
- ³⁶ Interview met Spierenburg, in: Harryvan e.a. (red.), *Voor Nederland*, 274-275.
- ³⁷ NA, Archief Van der Beugel, inv.nr. 35, Spierenburg aan Beyen, 27 april 1955. Opvallend is de formele aanhef van de brief ('Zeer geachte heer Beyen'). Duidde die er niet op dat Spierenburg en Beyen elkaar nauwelijks kenden?
- ³⁸ *Kabinettsprotokolle*, Band 12, 1959, 16 april 1959. Online-editie.
- ³⁹ Ook de staalsector werd langzaam maar zeker bedreigd door de opkomst van nieuwe producerende landen, zoals Japan, de concurrentie van andere materialen en de afname van het gebruik in Europa (Mioche, *Les cinquante années*, 59-60).
- ⁴⁰ NA, Archief Spierenburg, inv.nr. 12, Toespraak voor de Europese Beweging te Zwolle op 21 mei 1960.
- ⁴¹ M. van der Goes van Naters, *Met en tegen de tijd. Herinneringen* (Amsterdam 1980) 266-273 en NA, Notulen MR, 19 mei 1961.
- ⁴² D.P. Spierenburg en R. Poidevin, *Histoire de la Haute Autorité de la Communauté européenne du Charbon et de l'Acier. Une expérience supranationale* (Brussel 1993) 865-868. Zie ook: Mioche, *Les cinquante années*, 114-116.
- ⁴³ *NRC Handelsblad*, 23 februari 1974.
- ⁴⁴ NA, Archief Van der Beugel, inv.nr. 1, Dagboek, 22 januari 1957.
- ⁴⁵ A. van Kessel, 'Van brede basis naar centrumrechts. Verkiezingen, formatie en samenstelling van het kabinet-De Quay', in: J.W.L. Brouwer en J.J.M. Ramakers (red.), *Parlementaire geschiedenis van Nederland na 1945*, deel 7, *Regeren zonder rood. Het kabinet-De Quay 1959-1963* (Amsterdam 2007) 31.
- ⁴⁶ NA, Notulen MR, 22 september en 6 oktober 1961.
- ⁴⁷ *Ibidem*, 15-16 december 1961.
- ⁴⁸ BHIC, Dagboek De Quay, 5 september en 16 oktober 1961, 19 maart, 8, 18 en 25 mei 1962.

- ⁴⁹ *Ibidem*, 1, 3 en 6 juni 1962. Zie ook A.G. Harryvan en J. van der Harst, 'De kwestie-Spienburg, of de wegzending van Johannes Linthorst Homan uit het Brusselse paradijs', in: B. de Graaff en D. Hellema (red.), *Instrumenten van buitenlandse politiek. Achtergronden en praktijk van de Nederlandse diplomatie* (Amsterdam 2007) 104-113.
- ⁵⁰ J. Merkelbach, 'Gecombineerde advisering en bijstand van hoog gehalte', in: H. Labohm (red.), *De waterdragers van het Nederlandse Europebeleid. Terugblik op 40 jaar DGES* (Den Haag 1997) 246.
- ⁵¹ J.W.L. Brouwer, 'La coordination par la concertation. L'élaboration de la politique européenne des Pays-Bas et le fonctionnement de la représentation permanente à Bruxelles dans les années 1960', in: L. Badel e.a. (red.), *Les administrations nationales et la construction européenne. Une approche historique (1919-1975)* (Brussel 2005) 357-376.
- ⁵² *Europese Unie. Rapport van de adviescommissie Europese Unie* (Den Haag 1975).
- ⁵³ *Voorstellen tot hervorming van de Commissie van de Europese Gemeenschappen en haar diensten. Rapport opgesteld op verzoek van de Commissie* (Brussel 1979) en E. Gazzo, 'The Spienburg report: (2) to each his role!', *Europe*, 4 oktober 1979.
- ⁵⁴ Bijv. *De Gaulle en son siècle. Actes des journées internationales tenues à l'Unesco Paris, 19-24 novembre 1990*, deel 5, *L'Europe* (Parijs 1992) en E. Serra (red.), *Il rilancio dell'Europa e i trattati di Roma. Actes du colloque de Rome 25-28 mars 1987* (Brussel 1989).
- ⁵⁵ Salzmann, *Herstel, wederopbouw*.
- ⁵⁶ Spienburg en Poidevin, *Histoire*, 866.
- ⁵⁷ Vgl. de recensie van D.W. Urwin in: *Journal of Common Market studies* 30 (1995) 300 en Mioche, *Les cinquante années*, 114.
- ⁵⁸ Tiedemann, 'Dubbelgesprek'.
- ⁵⁹ L. Tindemans, *De memoires. Gedreven door een overtuiging* (Tielt 2003) 315.
- ⁶⁰ Interview met Van der Beugel, in: Harryvan e.a. (red.), *Voor Nederland*, 57.
- ⁶¹ N. Nugent, *The European Commission* (Basingstoke 2001) 39-40.